

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI U OSIJEKU
DISLOCIRANI STUDIJ U SLAVONSKOM BRODU

Marija Branković

**LIKOVNO IZRAŽAVANJE EMOCIJA NA MOTIVU ČOVJEKA KOD
DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI**
ZAVRŠNI RAD

Slavonski Brod, 2018.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
Preddiplomski sveučilišni studij ranoga i predškolskoga odgoja i obrazovanja

LIKOVNO IZRAŽAVANJE EMOCIJA NA MOTIVU ČOVJEKA KOD
DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

ZAVRŠNI RAD

Predmet: Likovna kultura u integriranom kurikulumu

Mentor: Goran Kujundžić, izv. prof. dr. art.

Student: Marija Branković

Matični broj: 387

Slavonski Brod

Srpanj, 2018.

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	1
I. UVOD.....	2
1. DJEČJI PRIKAZ ČOVJEKA.....	3
1.1. Faza izražavanja primarnim simbolima.....	3
1.2. Faza izražavanja složenim simbolima.....	4
1.3. Faza intelektualnog realizma.....	6
1.3.1. Emotivna proporcija.....	7
1.4 Faza vizualnog realizma.....	7
2. EMOCIJE.....	8
3. EMOCIONALNI RAZVOJ.....	9
3.1. Karakteristike dječjeg emocionalnog razvoja.....	9
3.2. Razvoj emocionalnog izražavanja.....	10
3.3. Razvoj emocionalnog razmišljanja.....	11
4. EMOCIJE U DJEČJEM CRTEŽU.....	11
4.1. Nevizualni poticaji.....	11
4.2. Otkrivanje emocija crtanjem.....	11
5. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA.....	13
5.1. Cilj.....	13
5.2. Problemi.....	13
5.3. Hipoteze.....	13
5.4. Uzorak.....	13
5.5. Tehnika i instrument.....	14
5.6. Postupak.....	14

6. ANALIZA RADOVA.....	15
6.1. Likovni radovi četverogodišnjaka- tužan i sretan dječak.....	16
6.2. Likovni radovi šestogodišnjaka- tužan i sretan dječak.....	26
7. RASPRAVA.....	36
8. ZAKLJUČAK.....	39
LITERATURA.....	40
PRILOZI.....	41

SAŽETAK

Cilj ovog istraživanja bio je istražiti jesu li djeca sposobna likovno izraziti emociju na prikazu čovjeka, hoće li na prikaz emocije utjecati prethodno pročitana priča te postoji li razlika u prikazu emocija na crtežu s obzirom na dob. Istraživanje je provedeno u mlađoj i starijoj odgojnoj skupini DV „Zvrk“ Đakovo. Uzorak se sastojao od 27 djece, 14 djece u dobi od 4 godine i 13 djece u dobi od 6 godina. Istraživanje je uključivalo čitanje priče s nesretnim i sretnim završetkom, likovni zadatak i prikupljanje dječjih radova. Rezultati su dobiveni na osnovu kvalitativne analize dječjih likovnih radova. Osnovni zaključak istraživanja je da djeca u dobi od četiri godine nisu sposobna prikazati različite emocije na prikazu čovjeka za razliku od djece u dobi od šest godina.

KLJUČNE RIJEČI: likovni izraz, emocija, prikaz čovjeka, mlađa i starija predškolska dob

SUMMARY

The aim of this research paper was to see if children were able to artistically express emotions on a human depiction, if a previously read story would affect their drawings and if there is a difference between children's drawings considering their age. The research was conducted with two groups of children (an older and a younger group) in Zvrk Nursery School in Đakovo. The sample consisted of 27 children, 14 children aged 4 and 13 children aged 6. The research included story reading with a happy and sad ending, a drawing task and collecting children's drawings. The results were obtained from a qualitative analysis of children's drawings. The final conclusion of this research is that children aged 4 are not able to express different types of emotions, while on the other hand children aged 6 are able to express emotions on a human depiction.

KEY WORDS: an artistic expression, an emotion, a human depiction, younger and older pre-school age

I. UVOD

Šaranje raznim bojama, povlačenje ravnih crta, krivulja, točkanje - početci su dječjeg likovnog izražavanja. Ostavljajući trag na papiru, dijete izražava sve ono što ne zna izreći riječima. Crtanje je jedan od načina dječje igre, oblik komuniciranja s okolinom te još jedna od vježbi kojom dijete razvija motoričke sposobnosti. Crtež je važan pokazatelj djetetova napretka i razvoja. Usporedno s djetetovim razvojem razvija se i dječji crtež. Od trenutka rođenja dijete je svjesno svijeta koji ga okružuje: vidi boje, osjeća mirise, čuje zvukove. Širi se spektar pojmova koje primjećuje, a sve to postupno pronalazi i svoje mjesto na papiru. Ljudski lik je jedna od najčešćih tema dječjeg crteža. Dijete češćom vježbom sve pravilnije razmješta dijelove tijela na crtežu tako da oni sve više odgovaraju stvarnosti. Svaka sljedeća faza u crtanju otkriva djetetova nova znanja i vještine.

Emocionalni život čovjeka sastoji se od vlastitog izražavanja i doživljavanja emocija kao i doživljavanja emocija ljudi koji nas okružuju i s kojima komuniciramo. Djeca uče kako se nositi sa svojim emocijama, promatrajući i slušajući odrasle bliske osobe i njihove reakcije. Dječje emocije su snažne, a dijete ih izražava otvoreno i spontano. Emocije su kratkotrajne i brzo se izmjenjuju. U crtež dijete unosi svoje želje, maštanja, razne osjećaje. Emocije koje najviše dolaze do izražaja u ranom djetinjstvu jesu radost, tuga, bijes, ljubav, strah...

Upravo te činjenice potaknule su me da istražim jesu li djeca sposobna likovno izraziti emociju na prikazu čovjeka, hoće li na prikaz emocije utjecati prethodno poslušana priča te postoji li razlika u prikazu emocije na crtežu s obzirom na dob. Istraživanje je provedeno u DV „Zvrk“ Đakovo. Uzorak se sastojao od 27 djece, 14 četverogodišnjaka i 13 šestogodišnjaka. Kvalitativnom analizom dječjih radova provjerile su se postavljene hipoteze.

Kako bi se provjerilo jesu li djeca sposobna likovno izraziti emociju na prikazu čovjeka te utvrdile razlike u prikazu s obzirom na dob, korištena je stručna literatura iz likovne kulture i psihologije.

U teorijskom dijelu nalaze se poglavlja koja govore o dječjem prikazu čovjeka kroz razvojne faze, poglavlje o emocijama, dječjem emocionalnom razvoju i likovnom izražavanju emocija.

II. TEORIJSKI DIO

1. DJEČJI PRIKAZ ČOVJEKA

1.1. Faza izražavanja primarnim simbolima

Kako dijete raste tako se razvija i motorika te dijete tijekom te faze prikazuje prvi organizirani oblik, tj. krug. Prvi prikaz čovjeka koji se javlja u prvoj fazi karakterističan je za svu djecu svijeta. Dijete u prvoj fazi „prikazuje ljudski lik u obliku jednostavnog sklopa krugova, ovala i ravnih linija“ (Grgurić i Jakubin, 1996: 40), odnosno prikazuje ga kao simbol koji se sastoji od glave i nogu.

Slika 1a). Prvi prikaz čovjeka. Slika 1b). Prvi prikaz čovjeka. Slika 1c). Linearno stanjena glina;

Primarni simbol glava-noge, glina (3,5 g.)
Primarni simbol glava-noge, upotrebljava se kao olovka (3,5 g.)
linija u crtežu (3,5 g.) (Grgurić i Jakubin, 1996: 39).

S vremenom djeca počinju usmjeravati svoju pozornost na najpokretnije dijelove čovjekova tijela. Najčešće prvo prikazuju noge kao jednu ili dvije linije koje izlaze iz kruga. Kao što se vidi na sljedećem crtežu, dijete prikazuje čovjekovu glavu, oči, uši, ruke, prste i tijelo u obliku kruga.

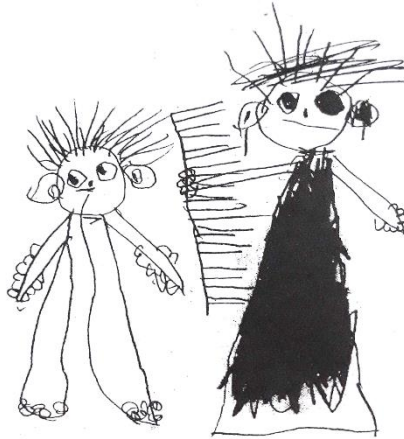

Slika 2. Glava, tijelo, oči, šake izražene krugovima. Olovka (4 g.) (Grgurić i Jakubin, 1996: 42).

1.2. Faza izražavanja složenim simbolima

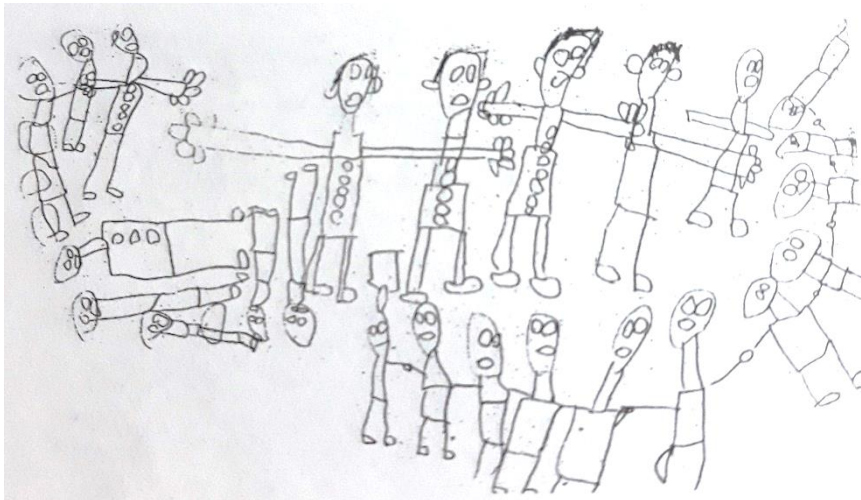
Simbol glava-noge tijekom druge faze djetete koristi kako bi prikazalo sebe. Kao što se vidi na prikazanom crtežu, dijete crtajući čovjeka prikazuje lice, odnosno oči, nos, kosu, uši, a ruke i noge prikazuje često bez oblika tijela.

Slika 3. „Mama me češlja“. Za češljanje su najvažniji kosa i češalj. Olovka (4,5 g.)

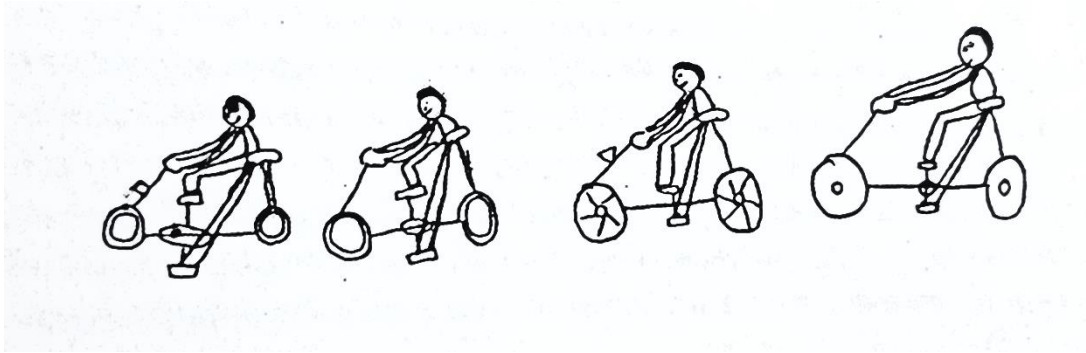
(Grgurić i Jakubin, 1996: 46).

U dječjim se crtežima tijekom druge faze pojavljuju i kvadratični oblici. Kao što se vidi na slici 4., crtajući ljude u kolu, dijete crta oči sprijeda.

Slika 4. „Kolo“. Olovka (5, 5 g.) (Grgurić i Jakubin, 1996: 50).

Pregledavajući dječje crteže, zamjećuju se izdužene ruke i noge (slika 5). Za razliku od odraslih koji vide izdužene ruke i noge, djeca ih ne vide takvima. U djetetovu likovnom izrazu nema ničeg pogrešnog (Grgurić i Jakubin, 1996).

Slika 5. „Biciklisti“. Izdužuje pojedine udove tijela kad je djetetu potrebno izvršiti neku radnju. Olovka (5, 5 g.) (Grgurić i Jakubin, 1996: 51).

Tijekom te faze primjećuje se i velika promjena u prikazu ljudskog lika. Na dječjim crtežima pojavljuje se tijelo iz kojeg izlaze ruke s prstima (netočan broj prstiju), noge prikazane dvostrukim crtama i pridruženim cipelama pa čak i nožni prsti te naznake odjevnih predmeta.

„Osim crtanjem različitih oblika kose, djeca ove dobi razliku među spolovima označavaju i razlikom u odjeći. Kratka kosa i hlače obilježavaju dječake, a duga kosa u obliku debelog sloja koji lebdi iznad glave pokazuje da je riječ o djevojčicama“ (Belamarić, 1987: 72).

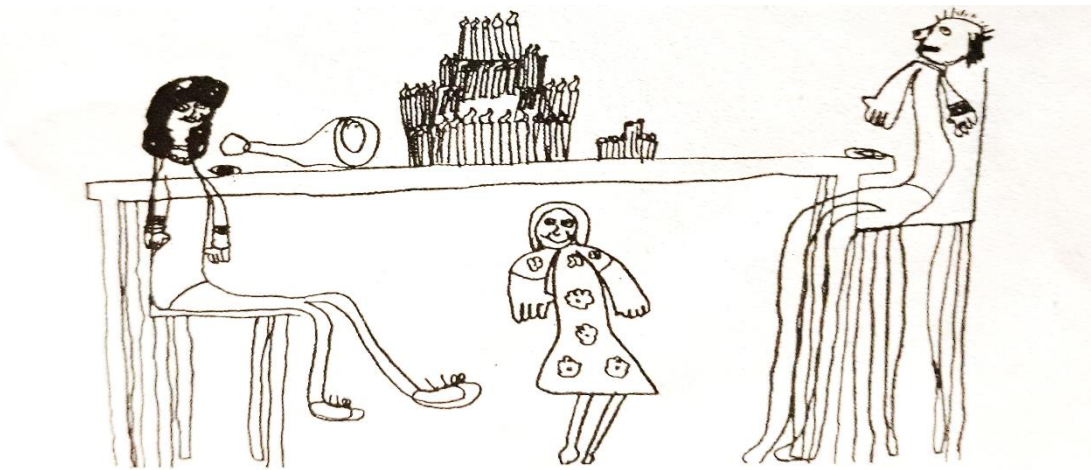

Slika 6. „Kod tate je važna kravata“ (veće bogatstvo detalja). Olovka (6, 5 g.)

(Grgurić i Jakubin, 1996: 53)

1.3. Faza intelektualnog realizma

S obzirom na to da su djeca već stekla brojna životna iskustva i likovno-tehničke mogućnosti, djeca su sposobna riješiti složenije likovne probleme kada je riječ o fazi intelektualnog realizma. Tijekom ove faze djeca prikazuju brojne životne sadržaje. Što se tiče prikazivanja ljudskog lika, djeca ga prikazuju u profilu i u pokretu kao što se može uočiti na slici 7 (Grgurić i Jakubin, 1996).

Slika 7. „Slavimo rođendan“. Izražen je pokret, profil, karakterizacija, odnos cjeline i detalja. Rub papira označava liniju tla. Olovka (7 g.) (Grgurić i Jakubin, 1996: 57).

Dijete u toj fazi detaljnije percipira okolinu. Djetetov crtež prikazuje složenu kompoziciju i cjelinu koju gradi na hijerarhiji detalja (slika 8).

Slika 8. „Isus je htio malen ući u Jeruzalem“(Ulazak Isusa u Jeruzalem). Složena kompozicija, razvoj osjećaja za prostor na plohi, niz i grupa ljudi. Tuš-drvice (8 g.) (Grgurić i Jakubin, 1996: 60).

1.3.1. Emotivna proporcija

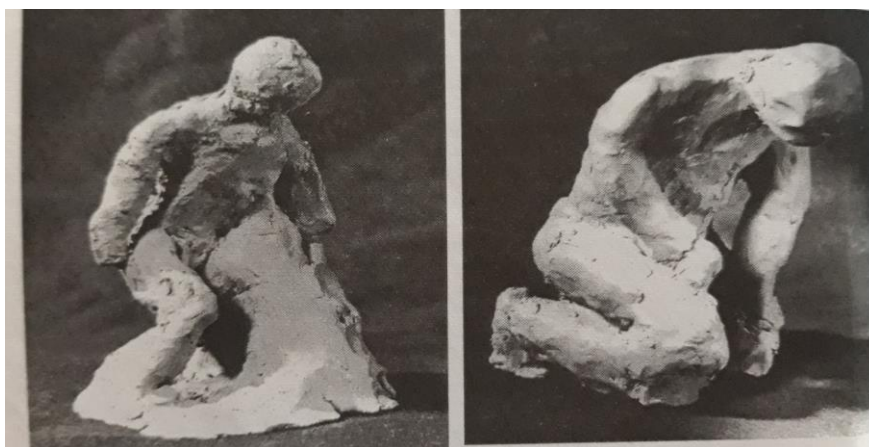
Dijete predmete ili likove koji za njega predstavljaju nešto povećava, dok ostale prikazuje manjima bez obzira na njihovu stvarnu veličinu. Dijete zna što je u prirodi veće, što manje, ali ono prikazanim veličinama izražava vlastita gledišta i osjećaje. Dakle, veličina prikazanog lika govori nam što zapravo za dijete predstavlja taj lik. S obzirom na to, dječji crtež ne govori nam samo o naslikanom liku već i o samom djetetu. Dijete okolinu gleda svojim očima te ju raspoređuje prema svojim interesima (Grgurić i Jakubin, 1996).

1.4. Faza vizualnog realizma

Razdoblje vizualnog realizma bogato je detaljima, a proporcije dijete prikazuje skladnije, posebno prikazujući ljudski lik (slike 9a, 9b, 9c).

9a). „Isus pred Pilatom“. Crno-bijeli kontrast. Tuš-kist (9 g.) (Grgurić i Jakubin, 1996:73).

9. b,c). „Figura u pokretu“. Proporcije, odnos volumena i prostora. Modeliranje glinom (14 g.) (Grgurić i Jakubin, 1996: 74).

2. EMOCIJE

Prema Oatley i Jenkins (2003) „emocija je obično izazvana svjesnim ili nesvjesnim vrednovanjem nekog događaja kao bitnog za neki važan cilj; emocija se osjeća kao pozitivna kad se cilj ostvaruje, a kao negativna kad je ostvarivanje cilja zapriječeno. Autorice ističu da se emocija obično doživljava kao poseban tip duševnog stanja, koje katkad prate ili za njima slijede tjelesne promjene, izrazi i postupci. Emocija se definira i kao „reakcija subjekta na podražaj koji je ocijenio kao važan, a koja visceralno, motorički, motivacijski i mentalno priprema subjekt za adaptivnu aktivnost“ (Milivojević, 2010: 19). Vezano uz to, treba razlikovati dvije različite pojave kojima je zajedničko da se osjećaju - osjet i osjećaj, odnosno senzaciju i emociju. Osjeti su ono što stalno osjećamo, a emocije osjećamo samo povremeno. Dakle, emocije se osjećaju u diskontinuitetu, samo u nekim situacijama, nikako u svim. Nerazlikovanje tih dviju pojava u tome je što ponekad osoba bude svjesna samo osjetne komponente svoje emocije. To je mehanizam koji se javlja kod potisnutih osjećaja, tj. kad je određena emocija neprihvatljiva za subjektovo svjesno Ja pa bi njezino doživljavanje u punom obliku značilo nešto negativno za subjekt. Važno je istaknuti i da podražajna situacija ne može sama po sebi dovesti do neke emocije. Subjekt ne mora biti u podražajnoj situaciji da bi osjetio odgovarajuću emociju, dovoljno je da se prisjeti nekakve situacije te reagira osjećajem. Osnovni element potreban za pojavu nekog osjećaja je postajanje mentalne predodžba. Predodžba prvo mora postojati, zatim joj odredimo značenje i na kraju je procijenimo kao važnu (Milivojević, 2010). Nadalje, treba naglasiti da postoje osobe koje poistovjećuju osjećaje i ponašanje vjerujući da se, kad osjećaju neki osjećaj, moraju ponašati na određen način. Takva uvjerenja dovode do toga da „subjekt gubi svoju autonomiju u odnosu na ono što osjeća, jer uklanja trenutak *odluke* koji postoji između toga što osjeća i načina na koji će to izraziti svojim ponašanjem“ (Milivojević, 2010: 27).

3. EMOCIONALNI RAZVOJ

3.1. Karakteristike dječjeg emocionalnog razvoja

Dijete, osim što se razvija tjelesno, motorički, spoznajno, razvija i odnose prema sebi i ljudima iz svoje okoline. Emocionalni odnos prvi je djetetov odnos. Do kraja 6. mjeseca diferencira se u šest temeljnih emocija, a to su: strah, srdžba, veselje, tuga, gađenje i iznenađenje. „Izražavanje emocija pomaže djetetu signalizirati okolini svoje potrebe i stupiti u

sve složeniji odnos s okolinom. Postupno dijete uči ne samo izražavati emocije nego i razumjeti emocije ljudi koji ga okružuju“ (Starc i dr., 2004: 31). Unutar emocionalnog razvoja razlikujemo nekoliko razvojnih osobina i procesa: temperament, emocionalni razvoj u izražavanju vlastitih i razumijevanju tuđih emocija, razvoj privrženosti, socio-spoznajni razvoj u razumijevanju pojma o sebi i razumijevanju odnosa s drugima, razvoj samoregulacije (vladanja sobom) i razvoj društvenosti (Starc i dr., 2004). Starc navodi da je emocionalni razvoj jedan od najvažnijih procesa u razvoju ličnosti te „rezultat međusobnih utjecaja naslijeđenih mehanizama reagiranja na emocionalne situacije i procesa socijalizacije u obitelji i neposrednoj djetetovoj okolini“ (Starc i dr., 2004: 34).

Kada je u pitanju socijalizacija emocija važno je istaknuti da se odvija na tri načina:

1. Dijete promatranjem i oponašanjem osoba u svojoj okolini uči koje situacije trebaju izazvati pojedine emocije, a koje ne.
2. Okolina daje modele za oponašanje načina i intenziteta emocionalnog izražavanja. Izražavajući svoje emocije dijete poziva i okolinu da sudjeluje u emocionalnom doživljaju.
3. Socijalnim učenjem postiže se kontrola emocija (samoregulacija). Socijalna okolina odgaja dijete stvarajući mu naviku da neke emocije prikrije, odnosno da ih izražava na društveno prihvatljiv način (Starc i dr., 2004:34 prema Andrilović i Čudina-Obradović,1994).

Kada je riječ o emocijama djeteta predškolske dobi, one su: jednostavne, spontane, kratkotrajne i česte, nestabilne i snažne te nesuzdržive jer dijete to ne zna i stoga emocije pokazuje otvoreno.

3.2. Razvoj emocionalnog izražavanja

„Sviđanje“ (ugoda) i „nesviđanje“ (neugoda) prve su emocije koje dijete izražava. Pozitivno emocionalno stanje, sviđanje, izražava se smiješkom, vokalizacijom i usmjerenim pogledom. Negativno emocionalno stanje, nesviđanje, izražava se plačem i mrštenjem. Iz tih prvi emocionalnih izraza, kasnije se razvijaju sve jasniji signali koji upućuju na prisutnost šest temeljnih emocija.

3.3. Razvoj emocionalnog razumijevanja

„Već tijekom prvih mjeseci života djeca raspoznaju emocionalne poruke koje im šalju odrasli i prilagođavaju se emocionalnom tonu odrasle osobe u neposrednom dodiru s njom. Već u dobi od samo 3 mjeseca dijete reagira na ton kojim mu se obraća odrasla osoba. Krajem 6. mjeseca dijete razlikuje osnovna emocionalna stanja osobe koja se za njega brine, a oko 7. mjeseca povezuje ton glasa i izraz lica za razumijevanje osnovnog emocionalnog stanja odrasle osobe. Između 8. i 9. mjeseca djeca uočavaju smisao emocije kao reakcije na neki događaj i počinju tražiti podatke o emocionalnom stanju odraslih koji se za njih brinu, kao uporište za vlastito ponašanje i vlastite emocionalne reakcije“ (Starčević dr., 2004: 35 prema Vasta i suradnici, 1998).

4. EMOCIJE U DJEČJEM CRTEŽU

4.1. Nevizualni poticaji

„Nevizualni poticaji mogu otvoriti vrata prema unutarnjem svijetu i potaknuti veću kreativnost te pružiti bolju mogućnost djetetu da otkriva i prepozna emocije i iskaže ih vizualnim rječnikom, a u nekim situacijama na taj način ublaži i emocionalnu nelagodu. Usmjeravanje predškolske djece prema samopromatranju, prepoznavanju i interpretaciji emocija te razvijanje svijesti o važnosti njihovog izražavanja, razumijevanja razloga njihova nastanka i učinaka s ciljem razvoja emocionalne samokontrole i regulacije, predstavlja osnovu ranog emocionalnog učenja, odnosno emocionalne pismenosti“ (Balić-Šimrak, 2012: 3).

4.2. Otkrivanje emocija crtanjem

U likovnom izražavanju djeca mlađe dobi, prikazujući tugu, crtaju suze, dok djeca starije dobi prikazuju, linije usana okrenute prema gore (sreća) i linije usana okrenute prema dolje (tuga). Djeca o svojim emocijama govore kroz sadržaj slike i kroz izbor boja. Dijete ljubav doživljava i prikazuje kao svjetlo i toplinu koristeći žutu i crvenu boju. „Kad žele izraziti više aspekte osjećanja, djeca posežu za linijama i točkama koje su najudaljenije od materijalnih oblika i time se donekle približavaju suptilnosti osjećaja. Kad pak govore o osjećajima na fiziološkom planu, onda slikaju pune oblike i plohe. Nakon slikanja lakše je i osobito važno s djecom porazgovarati o njihovim osjećajima i njihovu intenzitetu, kao i o tome zbog čega se

javljaju i kako se iskazuju. Osobito je u cilju razvoja empatije i međusobnog razumijevanja važan razgovor o tome imaju li i drugi slične osjećaje. Tako se likovna ekspresija povezuje s opisivanjem emocija i njihovim intenzitetom, kao i s razmišljanjem i razumijevanjem razloga njihova nastanka i učinaka, a ovo predstavlja temelj emocionalne pismenosti“ (Balić-Šimrak, 2012: 4).

U vezi sa svim navedenim, važno je naglasiti da prilikom rada s djecom predškolske dobi djecu treba usmjeravati prema: prepoznavanju emocija, samopromatranju emocija, interpretaciji značenja osobnih emocija, razvijanju svijesti o izražavanju emocija, uočavanju intenziteta emocija (Balić-Šimrak, 2012: 4).

Za zdrav razvoj djece i normalno funkcioniranje tijekom njihova života od velikog je značaja rano učenje prepoznavanja, doživljavanja i izražavanje emocija. Crtež djetetu pomaže da se oslobodi napetosti, tj. izrazi tugu, nemir, strah. Osim slikanja, izvrsno sredstvo za ublažavanje napetosti je i oblikovanje različitih materijala. Djecu je potrebno naučiti kako se nositi s događajima koji ih uznemiruju. Sve aktivnosti potrebno je upotpuniti razgovorom o neugodnim osjećajima. Djeci je potrebno reći da se svi ljudi u nekih trenucima i životnim fazama osjećaju „neugodno“. U učenju kontroliranja emocija osim roditelja djeci je neophodna i pomoć odgajatelja. „Budući da se emocionalne vještine, kao i većina drugih vještina, mogu naučiti i unaprijediti promišljanjem i kontinuiranim učenjem, ustanove ranog odgoja su prva mjesta za promoviranje emocionalne inteligencije i razvoja emocionalne pismenosti. Iskazivanje emocija kroz likovni (neverbalni) proces može utjecati na razvoj emocionalne inteligencije – možda najpoželjnije čovjekove osobine danas“ (Balić-Šimrak, 2012: 5).

5. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

5.1. Cilj

Cilj istraživanja je istražiti jesu li djeca sposobna likovno izraziti emociju na prikazu čovjeka, hoće li na prikaz emocije utjecati prethodno pročitana priča te postoji li razlika u prikazu emocija na crtežu s obzirom na dob.

5.2. Problemi

1. Ispitati hoće li djeca u dobi od 4 godine prikazati emociju čovjeka, hoće li pročitana priča utjecati na prikaz emocije čovjeka te hoće li opisati svoj crtež ovakvim kakvim su ga i nacrtali.
2. Ispitati hoće li djeca u dobi 6 godina prikazati emociju čovjeka, hoće li pročitana priča utjecati na prikaz emocije čovjeka te hoće li opisati svoj crtež onakvim kakvim su ga i nacrtali.

5.3. Hipoteze

H-1: Djeca u dobi od 4 godine nisu sposobna prikazati različite emocije na prikazu čovjeka.

H-2: Djeca u dobi od 6 godina sposobna su prikazati različite emocije na prikazu čovjeka.

H-3: Pročitana priča koja sadrži pozitivan i negativan emocionalni predznak neće utjecati na likovni izraz četverogodišnjaka.

H-4: Pročitana priča koja sadrži pozitivan i negativan emocionalni predznak utjecati će na likovni izraz šestogodišnjaka.

5.4. Uzorak

Uzorak ispitanika je N=27, 14 četverogodišnjaka (3 dječaka i 11 djevojčica) i 13 šestogodišnjaka (2 djevojčice i 11 dječaka). Ispitanici su djeca starije i mlađe skupine „DV“ Zvrk Đakovo.

5.5. Tehnika i instrument

Tehnika prikupljanja podataka analiza je sadržaja, odnosno dječjih likovnih radovi. Instrument prikupljanja podataka likovni je zadatak i priprema za likovne aktivnosti.

5.6. Postupak

Istraživanje je provedeno u jednom danu u mlađoj i starijoj predškolskoj skupini DV „Zvrk“ Đakovo. Za provođenje istraživanja napisana je priča i izrađena priprema za likovne aktivnosti. Nakon dobivene suglasnosti ravnateljice vrtića, dogovorila sam datum provođenja istraživanja s odgojiteljicama skupina. Prije svega, upoznala sam djecu s aktivnostima koje ćemo provesti. U dvjema skupinama, djeci sam pročitala priču „Priča o dječaku Ivanu“ koja se sastoji od dva dijela. Nakon pročitane prvog dijela i razgovora o radnji priče, dala sam djeci zadatak da olovkom nacrtaju tužnog dječaka Ivana. Zatim sam pročitala drugi dio priče te dala djeci zadatak da nacrtaju sretnog dječaka Ivana.

6. ANALIZA RADOVA

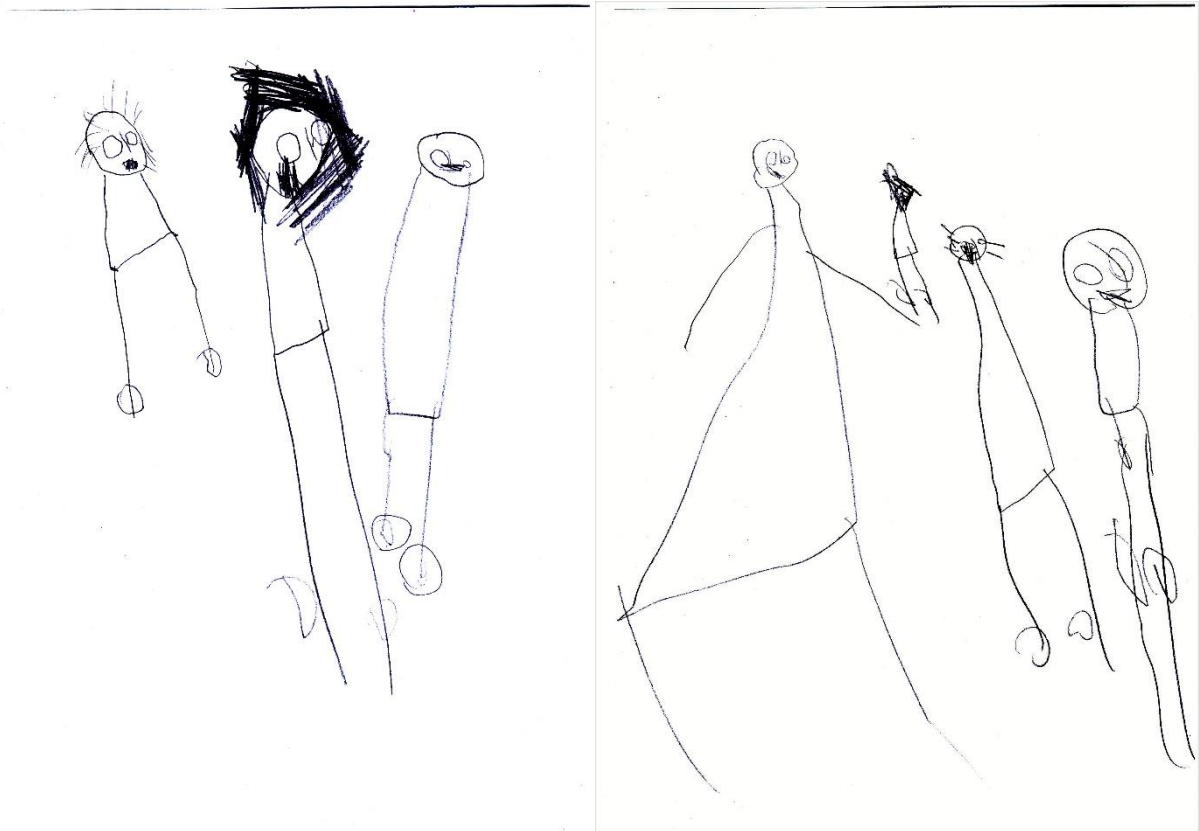
Cilj ovog istraživanja bio je istražiti jesu li djeca sposobna likovno izraziti emociju na prikazu čovjeka, hoće li na prikaz emocije utjecati prethodno pročitana priča te postoji li razlika u prikazu emocija na crtežu s obzirom na dob.

Istraživanje je provedeno u mlađoj i starijoj odgojnoj skupini DV „Zvrk“ Đakovo.

Istraživanje je uključivalo čitanje priče „Priča o dječaku Ivanu“, likovni zadatak i prikupljanje dječjih radova. Nakon pročitane priče zadatak je bio prikazati emocije dječaka Ivana. Uzorak se sastojao od 27 djece, 14 četverogodišnjaka (3 dječaka i 11 djevojčica) i 13 šestogodišnjaka (2 djevojčice i 11 dječaka).

Prikupila sam pedeset i četiri rada. Za analizu sam odabrala dvadeset radova djece mlađe odgojne skupine i dvadeset radova djece starije odgojne skupine. Od svakog djeteta uzela sam dva rada, tj. jedan rad nakon prvog dijela priče i drugi rad nakon drugog dijela priče. U radu su prikazani crteži koji najbolje prezentiraju kategoriju radova koji potvrđuju, odnosno negiraju postavljene hipoteze.

6.1. Likovni radovi četverogodišnjaka- tužan i sretan dječak

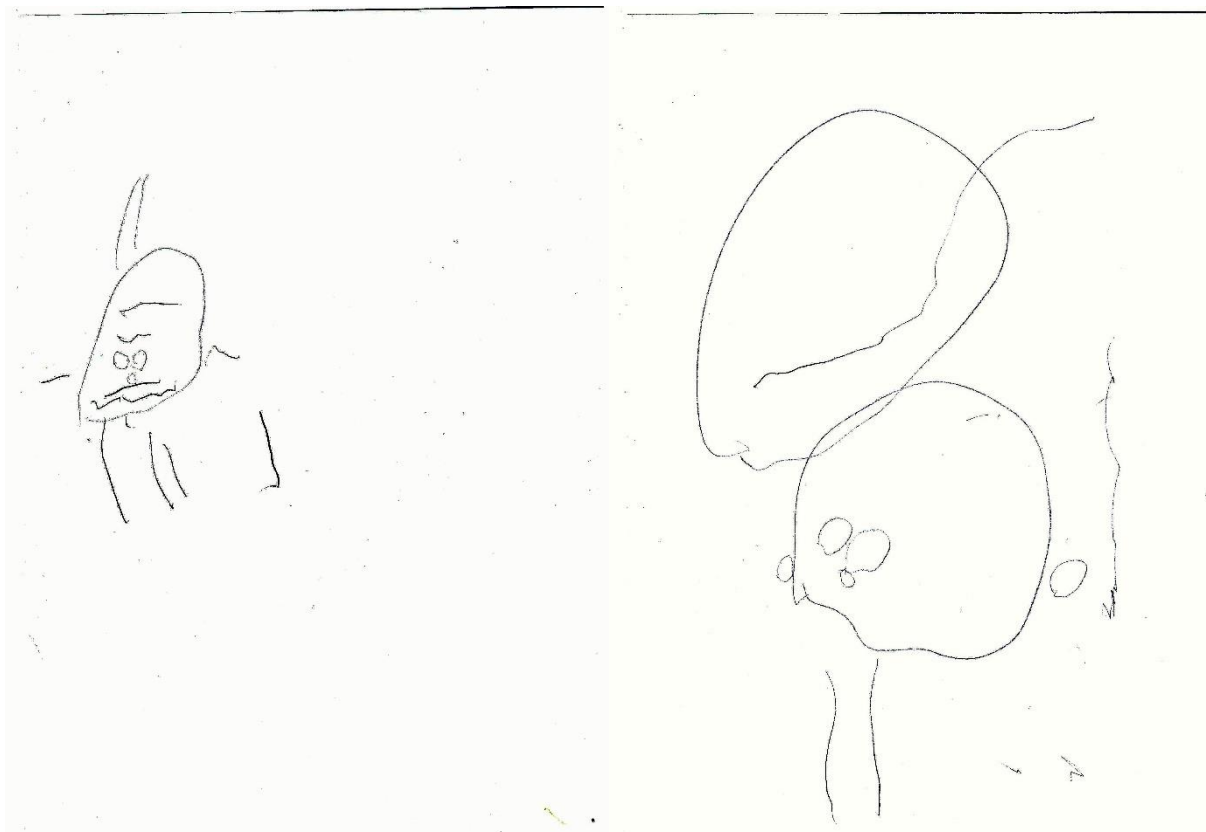

Slika 10a). Tužan dječak Ivan M. K. (4 godine)

Slika 10b). Sretan dječak Ivan M. K. (4 godine)

Na slici 10a. i 10b. djevojčica M. K. nacrtala je glavu, kosu, oči, nos, usta, tijelo bez/s rukama, noge i stopala u obliku krugova. Djevojčica je nacrtala sedam likova. Svi likovi su različitih veličina, ali su prikazani na jako sličan način. Pogledavši crteže, do izražaja dolazi nacrtana kosa na jednom od likova. Prepoznamo dva oblika tijela, a to su kvadratičan i nalik trokutu. Na prikazanih sedam lica ne uočavaju se znakovi niti jedne emocije. Usporedivši M. crtež tužnog i sretnog dječaka Ivana, jasno se vidi da nema razlike u prikazu pozitivne i negativne emocije.

U ovim crtežima potvrđuje se H-1: djeca u dobi od 4 godine nisu sposobna prikazati različite emocije. Pročitana priča koja sadrži pozitivan i negativan emocionalni predznak nije utjecala na likovni izraz četverogodišnjaka te se također potvrđuje i H-3.

Slika 11a). Tužan dječak Ivan M. T. (4 godine)

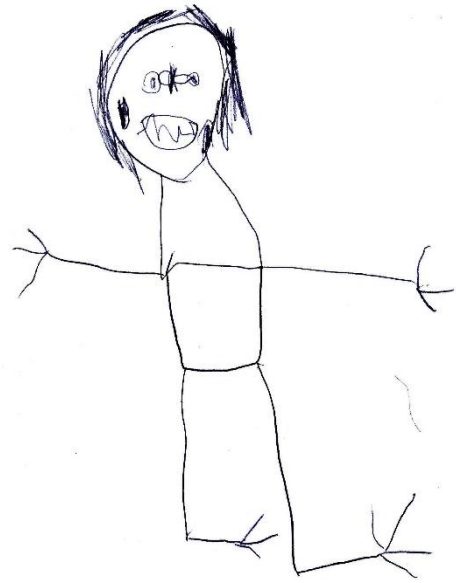
Slika 11b). Sretan dječak Ivan M. T. (4 godine)

Na slici 11a. djevojčica M.T. nacrtala je jedan veliki krug (glava), oči i nekoliko linija. Na slici 11b. djevojčica je nacrtala dva velika kruga, pet manjih krugova i pet linija. Na slici 11a. iz prikazanoga lica ne može se potvrditi o kojoj je emociji riječ. Na slici 11b. ne prepoznaje se nacrtani lik pa tako nije moguće prepoznati ni emociju.

U crtežima se ne razlikuje pozitivna i negativna emocije te se potvrđuju H-1: djeca u dobi od 4 godine nisu sposobna prikazati različite emocije na prikazu čovjeka i H-3: pročitana priča koja sadrži pozitivan i negativan emocionalni predznak neće utjecati na likovni izraz četverogodišnjaka.

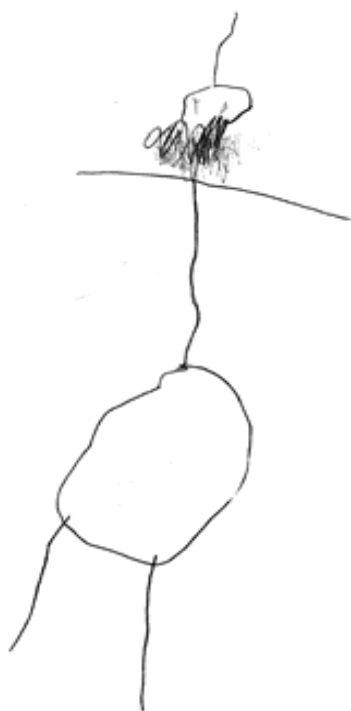
Slika 12a). Tužan dječak Ivan K. M. (4 godine)

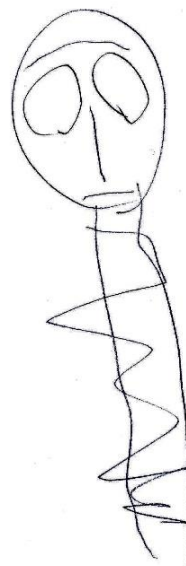
Slika 12b). Sretan dječak Ivan K. M. (4 godine)

Na slici 12a. i 12b. crteži su djevojčice K. M. koja je nacrtala glavu, kosu, oči, uši, nos, usta, tijelo, ruke, noge i prste. Uz dječaka Ivana nacrtala je i jedno srce (slika 12a.). Za razliku od ostalih prikazanih likova u analizi radova, crteži djevojčice K. M. specifični su po prikazanim rukama i stopalima. Obje ruke dječaka Ivana spojne su linijom koja prolazi kroz dječakovo tijelo. Stopala je nacrtala savijena na kojima se nalaze prsti (netočan broj). Usporedivši slike 12a. i 12b., jasno se vidi da nema razlike u prikazanim licima te se tako ni ne mogu prepoznati pozitivna i negativna emocija.

Potvrđuju se H-1: djeca u dobi od 4 godine nisu sposobna prikazati različite emocije na prikazu čovjeka i H-3: pročitana priča koja sadrži pozitivan i negativan emocionalni predznak neće utjecati na likovni izraz četverogodišnjaka.

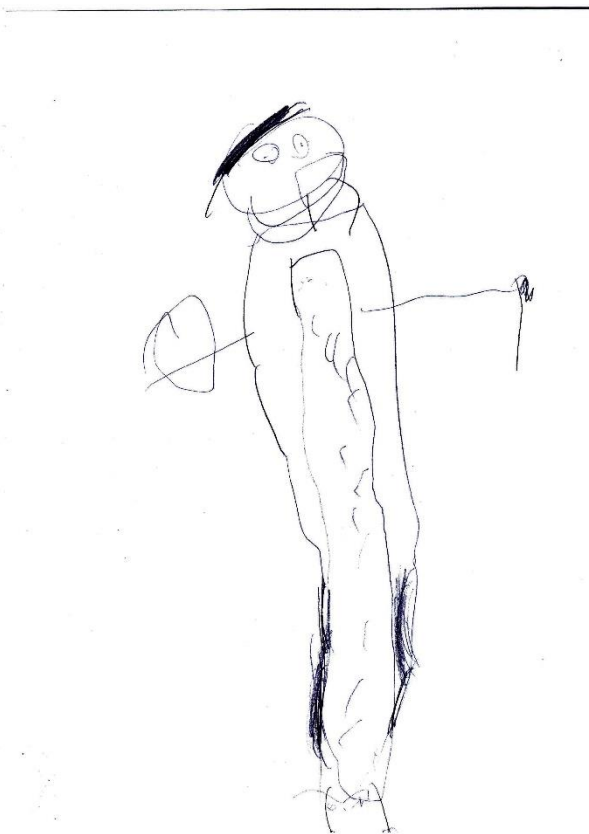
Slika 13a). Tužan dječak Ivan N. K. (4 godine)

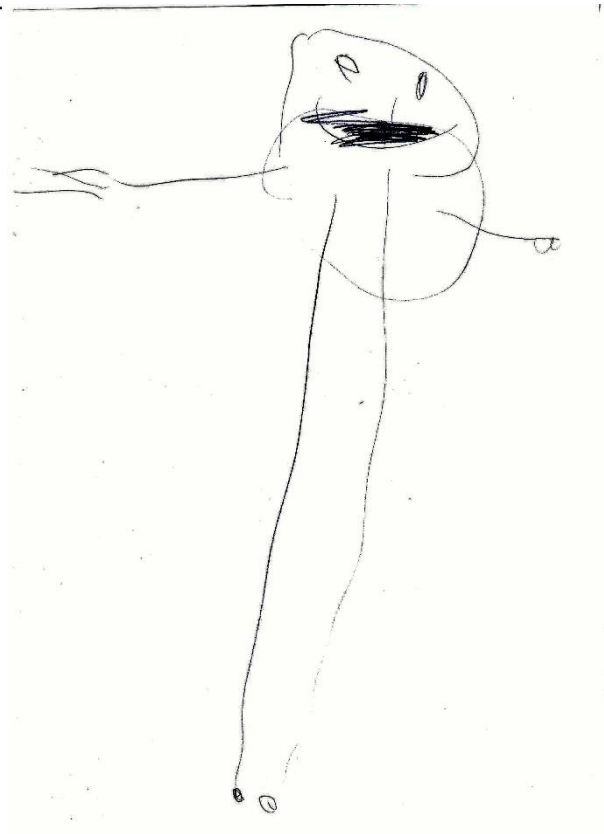
Slika 13b). Sretan dječak Ivan N. K. (4 godine)

Na slici 13a. djevojčica N. K. nacrtala je glavu, oči, ruke, tijelo i noge. Ruke su spojene i izlaze iz tijela na istome mjestu. Dječakovo tijelo prikazala je u obliku kruga. Na moje pitanje: „Što si ovo nacrtala?“, N.K. odgovara: „To su suze, Ivan je plakao.“ Na slici 13b., gdje je zadatak bio nacrtati pozitivnu emociju, N. je nacrtala oblik usta koji pokazuje negativnu emociju. Dječakovo tijelo prikazala je u kvadratičnom obliku bez ruku, ali s nacrtanim nogama.

Usporedivši sliku a i b vidi se prikaz samo negativne emocije te se u ovom crtežu djelomično potvrđuje H-1: djeca u dobi od 4 godine nisu sposobna prikazati različite emocije na prikazu čovjeka. Također potvrđuje se i H-3 koja kaže da pročitana priča koja sadrži pozitivan i negativan emocionalni predznak neće utjecati na likovni izraz četverogodišnjaka.

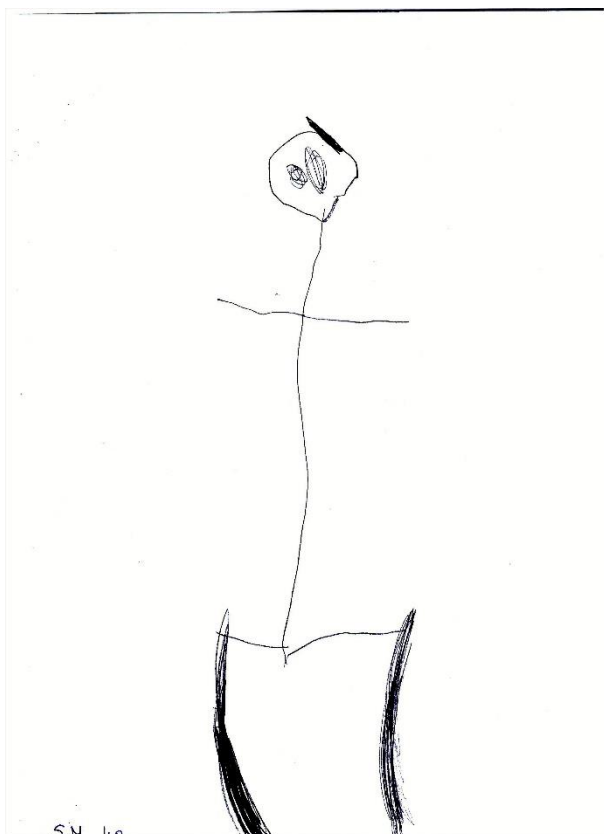
Slika 14a). Tužan dječak Ivan E. C. (4 godine)

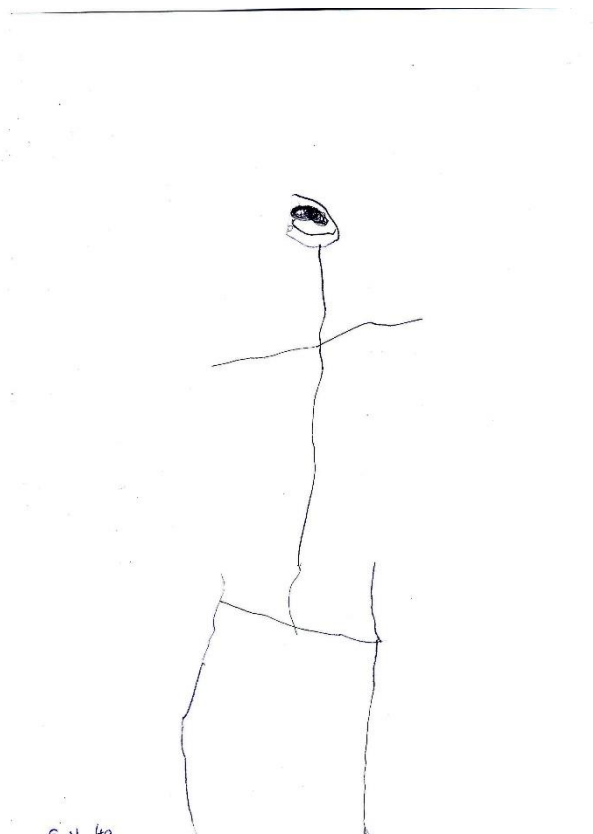
Slika 14b). Sretan dječak E. C. (4 godine)

Na slici 14a. i 14b. djevojčica E. C. nacrtala je glavu, oči, usta, tijelo, ruke, šake, noge i stopala. Na obje slike dječakovo tijelo je izduženo sa specifičnim oblicima šaka. Na slici 14a. uočavamo i nekoliko detalja koji asociraju na prikaz odjeće. Usporedivši slike, na prikazan licima ne vide se detalji koji bi upućivali na prikaz pozitivne i negativne emocije.

U ovim crtežima potvrđuju se H-1: djeca u dobi od 4 godine nisu sposobna prikazati različite emocije na prikazu čovjeka i H-3: pročitana priča koja sadrži pozitivan i negativan emocionalni predznak neće utjecati na likovni izraz četverogodišnjaka.

Slika 15a). Tužan dječak Ivan S. M. (4 godine)

Slika 15b). Sretan dječak Ivan S. M. (4 godine)

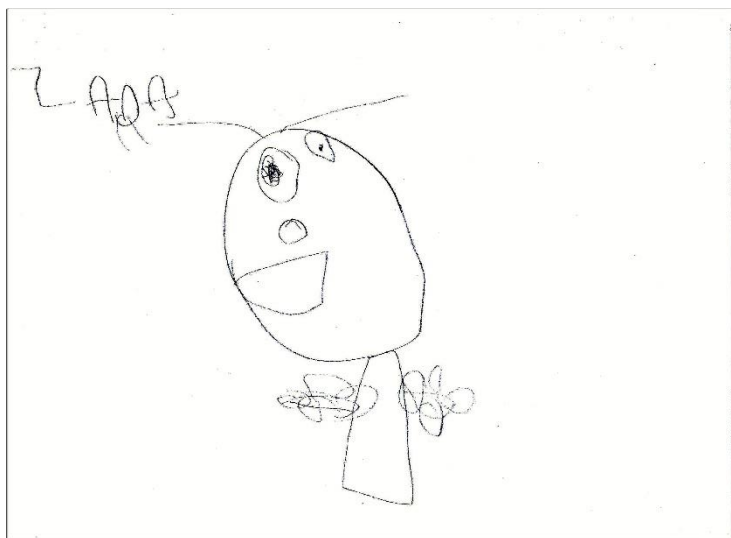
Na slici 15a. i 15b. djevojčica S. M. nacrtala je glavu, oči, tijelo, ruke i noge. Djevojčica je prikazala noge na specifičan način. Noge su spojene linijom i izlaze iz tijela, prvo u lijevu/desnu stranu zatim prema dolje. Na slici 15a. Ivan nema usta te se ne prepoznaje njegova emocija. Na slici 15b. nacrtana usne prikazuju potencijalnu emociju – sreću, no u razgovoru s djevojčicom došla sam do zaključka da Ivana nije prikazala sretnog, odnosno da uopće nije prikazala njegovu emociju. Njezine riječi nisu bile u skladu s prikazanim.

Djevojčica nije prikazala pozitivnu i negativnu emociju te se potvrđuju hipoteze H-1: djeca u dobi od 4 godine nisu sposobna prikazati različite emocije na prikazu čovjeka i H-3: pročitana priča koja sadrži pozitivan i negativan emocionalni predznak neće utjecati na likovni izraz četverogodišnjaka.

Slika 16a). Tužan dječak Z. D.

Slika 16b). Sretan dječak Z.D. (4 godine)

Na slici 16a. djevojčica Z.D. nacrtala je glavu, uši, kosu, oči, nos, usta, tijelo i noge. Crtež je upotpunila suncem, cvijetom i svojim imenom te se na crtežu uočava velik broj krugova. Na slici 16b. djevojčica je nacrtala glavu, kosu, nos, usta tijelo i ruke. Usporedivši sliku 16a. i 16b. ne razlikujemo prikazanu emociju dječaka Ivana. U ovim crtežima potvrđuju se H-1: djeca u dobi 4 godine nisu sposobna prikazati različite emocije na prikazu čovjeka i H-3: pročitana priča koja sadrži pozitivan i negativan emocionalni predznak neće utjecati na likovni izraz četverogodišnjaka.

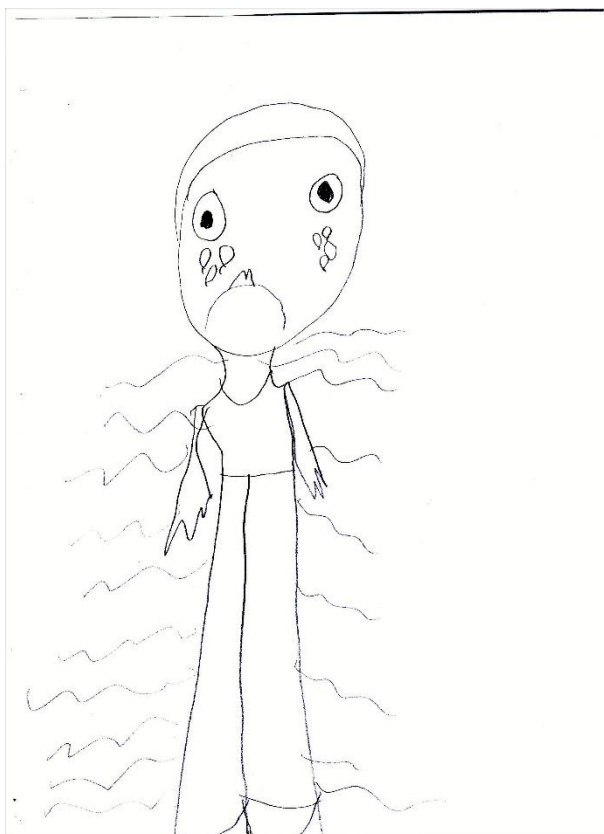
Slika 17a). Tužan dječak Ivan L. M. (4 godine)

Slika 17b). Sretan dječak Ivan L. M. (4 godine)

Na slici 17a. i 17b. djevojčica L. M. nacrtala je Ivanov portret. S obzirom na to da je nacrtala dugu kosu upitala sam: „L., jesi li nacrtala djevojčicu ili dječaka?“, odgovorila je „Dječaka, moj brat je dječak i ima kosu kao ja.“ Nacrtala je oči s trepavicama, usta, nos i obraze te napisala svoje ime i prezime. Crtež pozitivne emocije upotpunila je suncem, što se može povezati s radnjom pročitane priče. Usporedivši sliku 17a. i 17b., pogledavši nacrtana usta jasno se vidi prikaz pozitivne i negativne emocije.

U ovim crtežima negiraju se H-1: djeca u dobi 4 godine nisu sposobna prikazati različite emocije na prikazu čovjeka i H-3: pročitana priča koja sadrži pozitivan i negativan emocionalni predznak neće utjecati na likovni izraz četverogodišnjaka. Djevojčica je, za razliku od prethodno analiziranih radova, jasno nacrtala detalje iz kojih uočavamo prikaz pozitivne i negativne emocije.

Slika 18a). Tužan dječak Ivan E. V. (4 godine)

Slika 18b). Sretan dječak Ivan E. V. (4 godine)

Na slici 18a. djevojčica E. V. nacrtala je glavu, kosu, oči, suze, usta, tijelo, ruke, noge. Na slici se vidi dječakova odjeća, hlače i majica te prikaz livade na kojoj se nalazi Ivan. Na crtežima se uočava i specifičan oblik kose. Prepoznaje se Ivanova negativna emocija. Djevojčica je nacrtala suze i oblikovala usne tako da prikazuju tugu. Na slici 18b., djevojčica je nacrtala glavu, kosu, oči, usta, tijelo, ruke, prste, noge i odjeću. Također, prepoznaje se Ivanova kosa i odjeća. Na dječakovu lica jasno se prepoznaje pozitivna emocija.

U ovim crtežima negiraju se H-1: djeca u dobi od 4 godine nisu sposobna prikazati različite emocije na prikazu čovjeka i H-3: pročitana priča koja sadrži pozitivan i negativan emocionalni predznak neće utjecati na likovni izraz četverogodišnjaka. Djevojčica je jasno prikazala detalje koji upućuju na emocije, za razliku od većine vršnjaka, koji to još nisu sposobni likovno prikazati.

Slika 19a). Tužan dječak Ivan M. L. (4 godine)

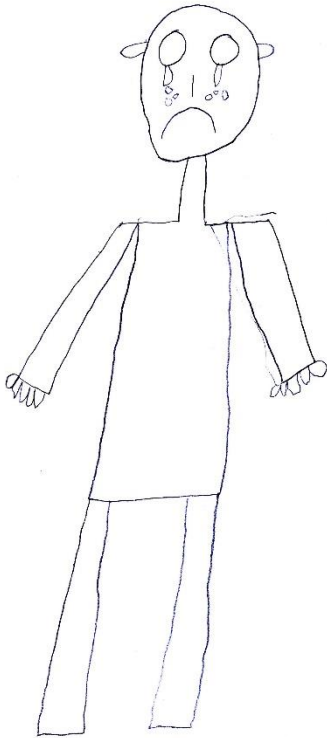
Slika 19b). Sretan dječak Ivan M. L. (4 godine)

Na slici 19a. i 19b. dječak M. L. nacrtao je glavu, kosu, oči, nos, usta i obraze (slika 19b). Na obje slike dječakovo tijelo je izduženo, nacrtano na jako sličan način kao i dječakova glava s detaljima. Usta, na slici a i b, nacrtao je na jako sličan način. Usporedivši sliku 19a. i 19b. ipak uočavamo „rupice“ na obrazima koje vidimo kada se netko smije, kako mi je dječak i opisao: „Ja imam rupice kad se smijem.“ Dakle, prema dječakovu izrazu lica prepoznaju se pozitivna i negativna emocija.

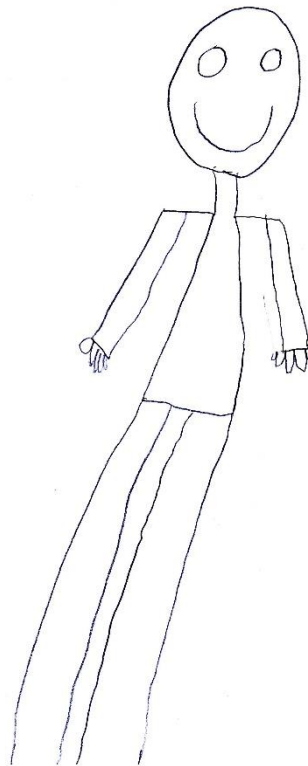
U ovim crtežima negiraju se H-1: djeca u dobi 4 godine nisu sposobna prikazati različite emocije na prikazu čovjeka i H-3: pročitana priča koja sadrži pozitivan i negativan emocionalni predznak neće utjecati na likovni izraz četverogodišnjaka.

6.2. Likovni radovi šestogodišnjaka- tužan i sretan dječak

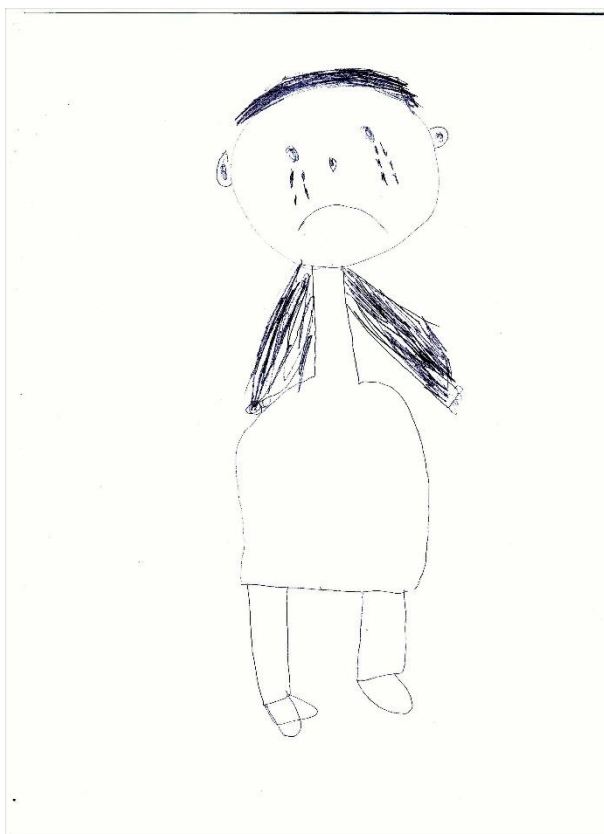
Slika 20a). Tužan dječak Ivan M. R. (6 godina)

Slika 20b). Sretan dječak Ivan M. R. (6 godina)

Na slici 20a. dječak M.R. nacrtao je glavu, uši, oči i suze, nos, usta, tijelo, ruke, prste i noge. Prikazano tijelo kvadratičnog je oblika te se uočava jasna ravna linija koja označava ramena. Ivanovo lice, suze i tužan oblik usta, pokazuju negativnu emociju. Na slici 20b. dječak M. R. nacrtao je glavu, oči, usta, tijelo, ruke, prste i noge. Tijelo je nepravilnijeg oblika, izduženijih nogu u odnosu na sliku 20a, ali ostaje ravna linija koja označava ramena. Usta jasno pokazuju pozitivnu emociju. Ivan je sretan kao što i govori sam završetak pročitane priče.

U ovim crtežima potvrđuju se H-2: djeca u dobi od 6 godina sposobna su prikazati različite emocije na prikazu čovjeka i H-4: pročitana priča koja sadrži pozitivan i negativan emocionalni predznak utjecat će na likovni izraz šestogodišnjaka.

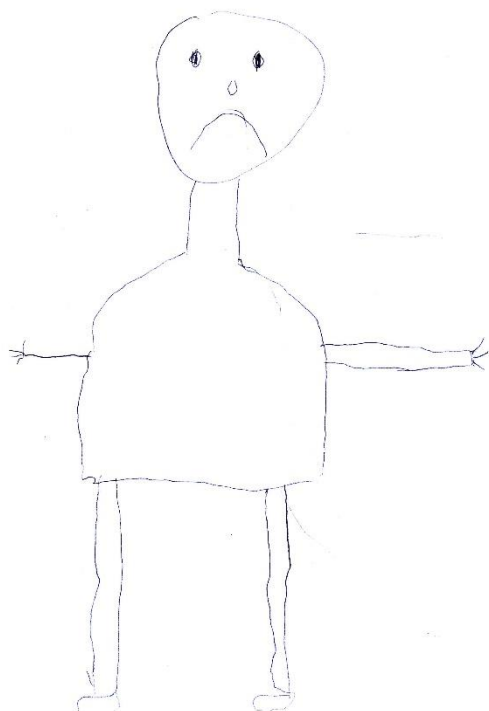
Slika 22a). Tužan dječak Ivan R. C. (6 godina)

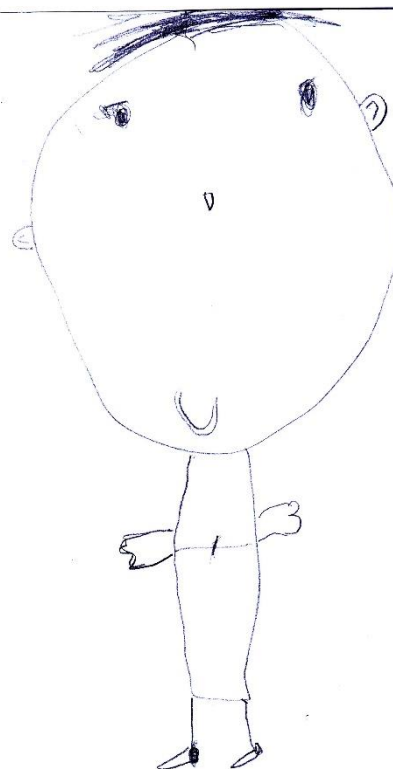
Slika b). Sretan dječak Ivan R. C. (6 godina)

Na slici 22a. dječak R. C. nacrtao je glavu, kosu, oči i suze, nos, usta, uši, vrta, ruke, tijelo i noge. Uši su prikazane na specifičan način s detaljem, a Ivanove ruke dječak je nacrtao kao da izlaze iz vrata. Ivanove suze i tužan oblik usta prikazuju negativnu emociju što se može povezati sa sadržajem pročitane priče. Na slici 22b. R. je nacrtao glavu, kosu, oči i trepavice, nos, usta, vrta, tijelo, ruke i noge. Uočavaju se i detalji koju prikazuju Ivanovu odjeću i obuću. Ivanova velika nasmijana usta prikazuju pozitivnu emociju, Ivan je postao sretan kako i objašnjava sam završetak pročitane priče.

U ovim crtežima potvrđuju se H-2: djeca u dobi od 6 godina sposobna su prikazati različite emocije na prikazu čovjeka i H-4: pročitana priča koja sadrži pozitivan i negativan emocionalni predznak utjecat će na likovni izraz šestogodišnjaka.

Slika 23a). Tužan dječak Ivan M. P. (6 godina)

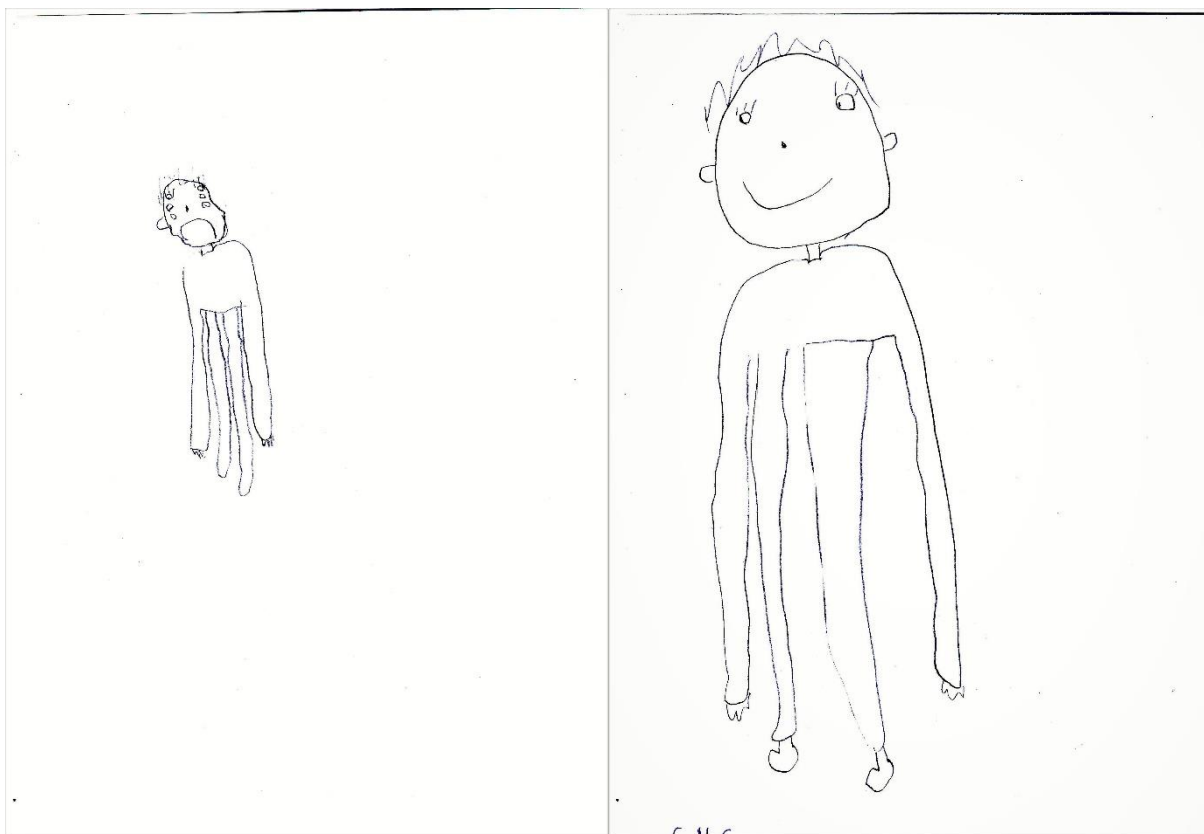

Slika 23b). Sretan dječak Ivan M. P. (6 godina)

Na slici 23a. djevojčica M.P. nacrtala je glavu, oči, nos, usta, vrat, tijelo, ruke, prste (netočan broj) i noge. Gledajući crtež, uočavaju se ruke koje su odignute od tijela od kojih je jedna veća i deblja, a druga manja i tanja. Tijelo je kvadratičnog oblika, a noge su razmaknute i tanke. Izraz lica jasno prikazuje Ivanovu negativnu emociju, odnosno tugu.

Na slici 23b. M. je nacrtala veliku glavu, kosu, oči, nos, usta, jedno uho, tijelo, ruke i noge. Tijelo je u odnosu na sliku 23a manje i izduženije kao i ruke koje su prikazane na drugi način. Izraz lica prikazuje pozitivnu emociju - Ivan je nasmijan.

U ovim crtežima potvrđuju se H-2: djeca u dobi od 6 godina sposobna su prikazati različite emocije na prikazu čovjeka i H-4: pročitana priča koja sadrži pozitivan i negativan emocionalni predznak utjecat će na likovni izraz šestogodišnjaka.

Slika 24a). Tužan dječak G. M. (6 godina)

Slika 24b). Sretan dječak G. M. (6 godina)

Na slici 24. dječak G. M. nacrtao je glavu, kosu, uši, oči i suze, nos, usta, tijelo, ruke i noge. Jasno se uočavaju ruke i noge koje su podjednake dužine, dok je prikazano tijelo proporcionalno veličini glave. Izraz lica, suze i usta prikazuju Ivanovu negativnu emociju, tj. Ivan je tužan.

Na slici 24b. G. je nacrtao glavu, kosu, uši, oči i trepavice, nos, usta, tijelo, ruke, prste (netočan broj), noge i obuću. U crtežima se prepoznaje emotivna proporcija. Sretnog dječaka G. M. prikazao je većeg u odnosu na tužnog. Tužnog i sretnog dječaka, G.M. je nacrtao na jako sličan način.

U ovim crtežima potvrđuju se H-2: djeca u dobi od 6 godina sposobna su prikazati različite emocije na prikazu čovjeka i H-4: pročitana priča koja sadrži pozitivan i negativan emocionalni predznak utjecat će na likovni izraz šestogodišnjaka.

u l. 6a

Slika 25a). Tužan dječak Ivan M. L. (6 godina)

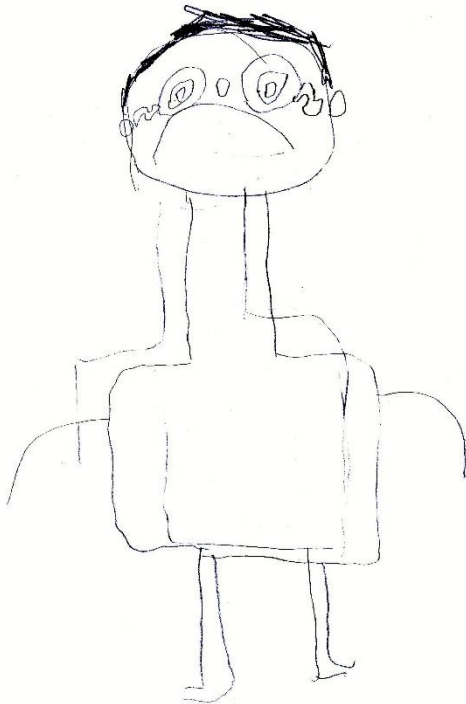
Slika 25b). Sretan dječak Ivan M. L. (6 godina)

Na slici 25a. djevojčica M. L. nacrtala je glavu, kosu, uši, zatvorene oči, suze, otvorena usta, tijelo, ruke, noge i odjeću. Crtež je upotpunila suncem, oblakom i livadom na kojoj se Ivan nalazi što se povezuje sa sadržajem pročitane priče. Ivanov izraz lica, zatvorene oči, suze i otvorena usta prikazuju plač, odnosno negativnu emociju.

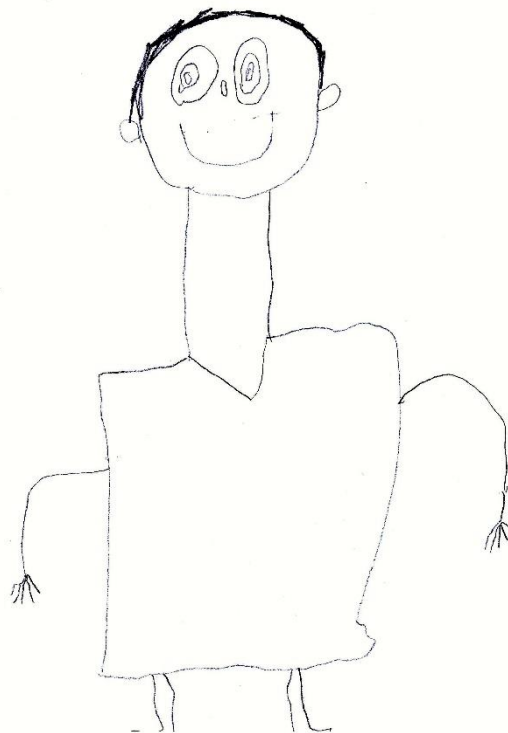
Na slici 25b. M. je nacrtala glavu, kosu, uši, oči, nos, nasmijana usta iz kojih se vide zubi, obraze, tijelo, ruke, prste (netočan broj), noge i odjeću. Crtež je upotpunila oblakom, suncem i livadom na kojoj se Ivan nalazi. Ivanove oči, uši i nos prikazani su s detaljima. Nasmijana usta jasno prikazuju Ivanovu sreću, tj. pozitivnu emociju.

U ovim crtežima prepoznaje se emotivnu proporcija, tj. tužnoga dječaka M. L. je nacrtala manjeg u odnosu na sretnog.

U ovim crtežima potvrđuju se H-2: djeca u dobi od 6 godina sposobna su prikazati različite emocije na prikazu čovjeka i H-4: pročitana priča koja sadrži pozitivan i negativan emocionalni predznak utjecati će na likovni izraz šestogodišnjaka.

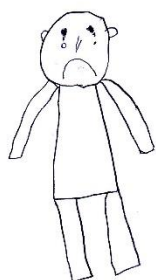
Slika 26a). Tužan dječak J. J. (6 godina)

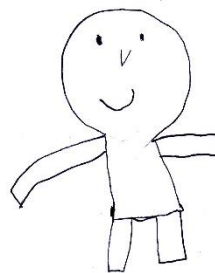
Slika 26b). Sretan dječak J. J. (6 godina)

Na slikama 26a. i 26b. dječak J. J. nacrtao je glavu, kosu, uši, oči, nos, usta, tijelo, ruke, prste i noge. Dječak Ivan na crtežima prikazan je na jako sličan način. Tijelo je kvadratičnog oblika, ruke su savijene kao i prikazana stopala. Ivanove suze su prikazane na specifičan način, nepravilnog oblika. Razlika između slike 26a. i 26b. je u izrazu lica i prstima na rukama, koje je nacrtao na slici b. Na slici 26b. uočava se naznaka majice, naznačenu u obliku slova V. Ivanov izraz lica i oblik usta jasno prikazuju pozitivnu i negativnu emociju.

U ovim crtežima potvrđuju se H-2: djeca u dobi od 6 godina sposobna su prikazati različite emocije na prikazu čovjeka i H-4: pročitana priča koja sadrži pozitivan i negativan emocionalni predznak utjecat će na likovni izraz šestogodišnjaka.

Slika 27a). Tužan dječak Ivan B. S.

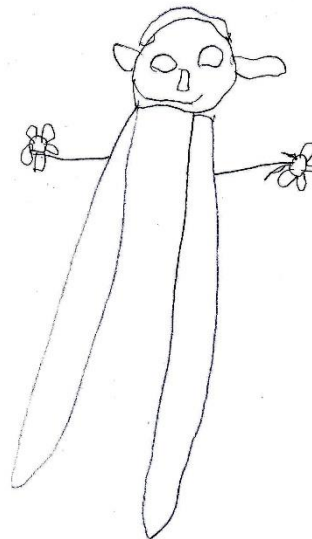
Slika 27b). Sretan dječak Ivan B.S. (6godina)

Na slici 27a. i 27b. B. S. je nacrtao tužnog i sretnog dječaka na jako sličan način. Nacrtao je glavu, oči, nos, usta, tijelo, ruke i noge. Tijelo dječaka je istog oblika, približno iste veličine, ali se izraz lica razlikuje. Na slici 27a. prepoznajemo negativnu emociju, a na slici 27b. pozitivnu emociju. Osim što se crtež razlikuje po izrazu lica, razlikuje se i po položaju Ivanovih ruku. Tužan dječak ima spuštene ruke, dok sretan dječak ima podignute ruke.

U ovim crtežima potvrđuju se H-2: djeca u dobi od 6 godina sposobna su prikazati različite emocije na prikazu čovjeka i H-4: pročitana priča koja sadrži pozitivan i negativan emocionalni predznak utjecat će na likovni izraz šestogodišnjaka.

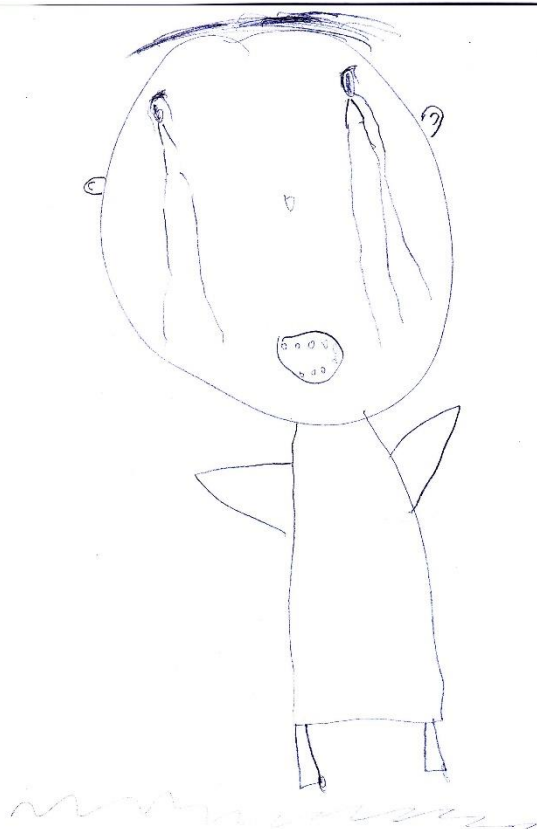
Slika 28a). Tužan dječak Ivan I. L. (6 godina)

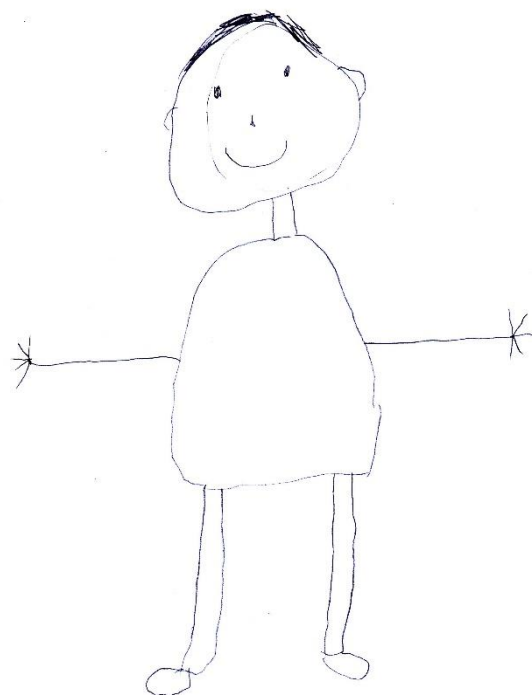
Slika 28). Sretan dječak Ivan I. L. (6 godina)

Na slici 28a. dječak I. L. nacrtao je glavu, uši, oči i suze, nos, usta, tijelo, ruke i prste te obuću. Tijelo je izduženo, a ruke su kratke i tanke s kružnim šakama i prstima. Ivanove suze jasno prikazuju negativnu emociju. Na slici 28b. I. je nacrtao glavu, kosu, uši, oči, nos, usta, noge, ruke i prste. Nacrtani lik nema tijelo, ali ima duge noge koje idu iz glave. Lice prikazuje pozitivnu emociju, iako ne toliko jasno i prepoznatljivo kao na slici 28a.

U ovim crtežima potvrđuju se H-2: djeca u dobi od 6 godina sposobna su prikazati različite emocije na prikazu čovjeka i H-4: pročitana priča koja sadrži pozitivan i negativan emocionalni predznak utjecat će na likovni izraz šestogodišnjaka.

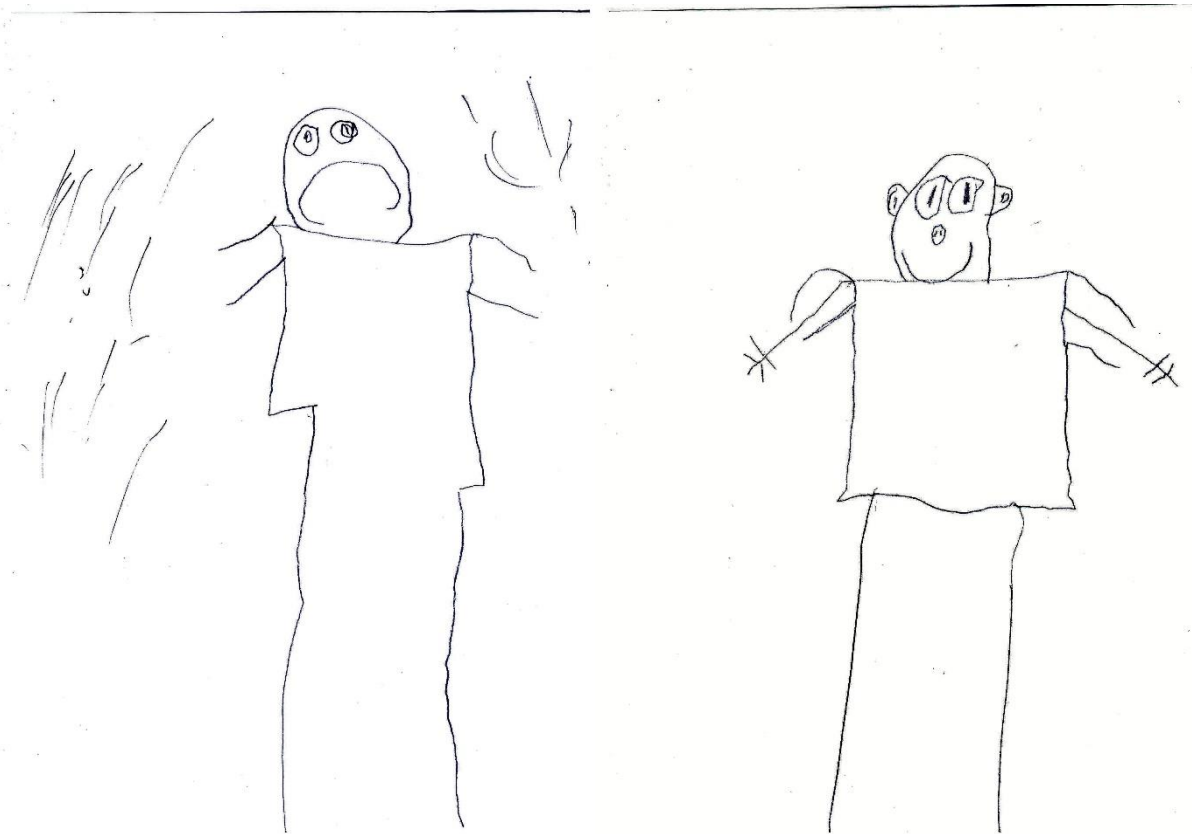
Slika 29a). Tužan dječak Ivan M. P. (6 godina)

Slika 29b). Sretan dječak Ivan M. P. (6 godina)

Na slici 29a. dječak M.P. nacrtao je veliku glavu, kosu, uši, oči i suze, nos i otvorena usta iz kojih se vide zubi, tijelo, ruke i noge. Izraz lica, Ivanove suze koje simboliziraju ovaj crtež, prikazuju negativnu emociju. Na slici 29b. M. je nacrtao glavu, kosu, uši, oči, nos, usta, vrta, tijelo, ruke i prste (netočan broj), noge i obuću. Nasmijana usta jasno prikazuju pozitivnu emociju. Tijelo, na prikazanim crtežima, nacrtano je na različite načine. Na slici 29a tijelo je izduženo, ruke trokutaste i noge kratke. Na slici 29b. tijelo je nepravilnijeg oblika, ruke odignute od tijela, tanke su i na njima se nalaze šake s prstima. Noge su razmaknute, duge i tanke te se na njima nalaze stopala.

Usporedivši sliku 29a. i 29b. jasno se prepoznaje prikazana emocija, te se u ovim crtežima potvrđuju se H-2: djeca u dobi od 6 godina sposobna su prikazati različite emocije na prikazu čovjeka i H-4: pročitana priča koja sadrži pozitivan i negativan emocionalni predznak utjecat će na likovni izraz šestogodišnjaka.

Slika 30a). Tužan dječak Ivan D. L. (6 godina)

Slika 30b). Sretan dječak Ivan D. L. (6 godina)

Na slici 30a. dječak D. L. nacrtao je glavu, oči, velika usta, tijelo, ruke i noge. Linije koje okružuju Ivana njegove su suze. Na slici 30b. dječak D. nacrtao je glavu, uši, oči, nos, usta, tijelo, ruke i noge. Ruke su nacrtane s tri linije na kojima se na kraju nalaze prsti. Tijelo, na obje slike, kvadratičnog je oblika s tankim, razmaknutim nogama.

Usporedivši sliku 30a. i 30b. prepoznaje se pozitivna i negativna emocija te se u tim crtežima potvrđuju H-2: djeca u dobi od 6 godina sposobna su prikazati različite emocije na prikazu čovjeka i H-4: pročitana priča koja sadrži pozitivan i negativan emocionalni predznak utjecat će na likovni izraz šestogodišnjaka.

7. RASPRAVA

Cilj ovog istraživanja bio je istražiti jesu li djeca sposobna likovno izraziti emociju na prikazu čovjeka, hoće li na prikaz emocije utjecati prethodno pročitana priča te postoji li razlika u prikazu emocija na crtežu s obzirom na dob. Istraživanje je provedeno u mlađoj i starijoj odgojnoj skupini DV „Zvrk“ Đakovo. Za analizu sam odabrala dvadeset radova djece mlađe odgojne skupine i dvadeset radova djece starije odgojne skupine. Odabrala sam radove koji potvrđuju, odnosno negiraju postavljene hipoteze.

Hipoteza H-1 tvrdi da djeca u dobi od 4 godine nisu sposobna prikazati različite emocije na prikazu čovjeka. Hipoteza je potvrđena u dječjim radovima na slikama br. 10a. i 10b., 11a. i 11b., 12a. i 12b., 14a. i 14b., 15a. i 15b., 16a. i 16b. Većina četverogodišnjaka nacrtala je glavu, kosu, uši, oči, tijelo, ruke i noge osim crteža M. T. koja je nacrtala nekoliko krugova i linija. Uspoređujući crtež pozitivne i negativne emocije, jasno se vidi da nema razlike u izrazu prikazanog lica. Na slici br. 13a. i 13b. hipoteza se djelomično potvrđuje. Djevojčica N. K. prikazala je samo negativnu emociju. Na slikama br. 17a. i 17b., 18a. i 18b., 19a. i 19b. hipoteza se negira. Iz dječjih crteža jasno se vidi prikaz pozitivne i negativne emocije, tj. djeca su sposobna prikazati pozitivnu i negativnu emociju. Slike br. 18a. i 18b., 19a. i 19b. prikazuju Ivanovo tijelo, dok je na slici br. 17a. i 17b. djevojčica L. M. nacrtala Ivanov portret. Analizirajući 20 likovnih radova četverogodišnjaka dolazimo do zaključka da većina djece u dobi od 4 godine nisu sposobna prikazati različite emocije na prikazu čovjeka, ali ipak postoje pojedinci koji to mogu. Iz toga razloga, hipoteza H-1 se djelomično potvrđuje. Iako su djeca shvatila priču, uključila se u razgovor nakon priče, pojedina djeca još nisu sposobna prikazati različite emocije na prikazu čovjeka.

Hipoteza H-2 tvrdi da su djeca u dobi od 6 godina sposobna prikazati različite emocije na prikazu čovjeka. Hipoteza je potvrđena u svim radovima šestogodišnjaka, a to su slike br. 20ab-30ab. Većina šestogodišnjaka je nacrtalo glavu, kosu, uši, oči, nos, usta, tijelo, ruke, prste, noge i odjeću. Analizirajući 10 crteža prikaza negativne emocije, u 9 crteža jasno se vide Ivanove suze. Na slici 25a. i 25b. djevojčica M.L., crtež je upotpunila oblakom, suncem i livadom na kojoj se Ivan nalazi. Također, na slici 25a. i 25b. te na slici 24a. i 24b. vidljiva je emocionalna proporcija. Tužan lik prikazan je znatno manji u odnosu na sretan lik. Analizirajući 20 likovnih radova šestogodišnjaka, dolazimo do zaključka da su djeca u dobi od 6 godina sposobna prikazati različite emocije na prikazu čovjeka. U svim likovnim radovima Ivanovo lice jasno

prikazuje i pozitivnu i negativnu emociju, što nam pokazuje značajan napredak djece s obzirom na dob.

Hipoteza H-3 tvrdi da pročitana priča koja sadrži pozitivan i negativan emocionalni predznak neće utjecati na likovni izraz četverogodišnjaka. Hipoteza je potvrđena u dječjim radovima na slikama br. 10a. i 10b., 11a. i 11b., 12a. i 12b., 14a. i 14b., 15a. i 15b., 16a. i 16b. Uspoređujući crtež pozitivne i negativne emocije, jasno se vidi da nema razlike u izrazu prikazanog lica. Nisu vidljivi detalji koji upućuju na pojedinu emociju te se zaključuje da priča nije utjecala na crtež četverogodišnjaka. Na slici br. 13a. i 13b. djevojčica N.K. sposobna je prikazati samo negativnu emociju, tj. priča je utjecala samo na prikaz negativne emocije. Na slikama br. 17a. i 17b., 18a. i 18b., 19a. i 19b. hipoteza se negira. Iz dječjih crteža jasno se vidi prikaz pozitivne i negativne emocije, tj. djeca u sposobna prikazati pozitivnu i negativnu emociju. Djeca su prikazala tužan oblik usta i suze za negativnu emociju, a osmijeh za pozitivnu emociju. S obzirom na prikaz emocija zaključuje se da je priča koja sadrži pozitivan i negativan emocionalni predznak utjecala na crtež četverogodišnjaka. Analizirajući 20 likovnih radova četverogodišnjaka, dolazimo do zaključka da pročitana priča koja sadrži pozitivan i negativan emocionalni predznak nije utjecala na crtež većine četverogodišnjaka. U analizi su prikazani crteži četverogodišnjaka koji jasno prikazuju pozitivnu i negativnu emociju te je na njihov prikaz utjecala pročitana priča. Iz toga razloga, hipoteza H-3 se djelomično potvrđuje. Priča je imala utjecaj na svako dijete, ali ne i na njegov crtež. Većina djece još nije sposobna prikazati ono što znaju i misle.

Hipoteza H-4 tvrdi da će pročitana priča koja sadrži pozitivan i negativan emocionalni predznak utjecati na likovni izraz šestogodišnjaka. Hipoteza je potvrđena u svim radovima šestogodišnjaka, a to su slike br. 20ab.-30ab. Analizirajući 10 crteža prikaza negativne emocije, u 9 crteža jasno se vide Ivanove suze. Na taj prikaz utjecao je dio priče u kojem je Ivan plakao. Pozitivna emocija prikazana je smijehom i otvorenim ustima iz kojih se vide zubi. Na prikaz pozitivne emocije utjecao je završetak pročitane priče u kojem Ivan pronalazi prijateljicu i postaje sretan. Analizirajući 20 likovnih radova šestogodišnjaka, dolazimo do zaključka da je pročitana priča koja sadrži pozitivan i negativan emocionalni predznak utjecala na likovni izraz šestogodišnjaka. Priča je utjecala na svako dijete, a time i na njegov crtež. Djeca su sposobna prikazati ono što znaju i misle.

Na slikama 24a. i 24b., 25a. i 25b., osim postavljenih hipoteza uočila sam emotivnu proporciju. Dječak G. i djevojčica M. tužnog dječaka prikazali su manjeg u odnosu na sretnog dječaka. Analizirajući odabrane radove iz perspektive emotivne proporcije, uočila sam da nema značajne

razlike u crtežima djevojčica i dječaka. Podjednakih proporcija, i djevojčice i dječaci, prikazali su glavnog lika Ivana.

Tijekom istraživanja prikupila sam pedeset i četiri rada. Za analizu sam odabrala dvadeset radova djece mlađe odgojne skupine i dvadeset radova djece starije odgojne skupine. Od svakog djeteta uzela sam dva rada, tj. jedan rad nakon prvog dijela priče i drugi rad nakon drugog dijela priče. Prikazala sam radove koji najbolje prezentiraju kategoriju radova koji potvrđuju, odnosno negiraju postavljene hipoteze. U analizi nisu prikazani radovi sedmero djece: radovi četvero četverogodišnjaka i radovi tri šestogodišnjaka.

Iz radova četverogodišnjaka ne prepoznaju se motivi i detalji koji upućuju na prikaz pozitivne i negativne emocije. Crteži su ispunjeni krugovima i linijama različitih debljina koje se kreću u različitim smjerovima. Pročitana priča nije utjecala na njihov likovni izraz. U tim se crtežima potvrđuju H-1: djeca u dobi 4 godine nisu sposobna prikazati različite emocije na prikazu čovjeka i H-3: pročitana priča koja sadrži pozitivan i negativan emocionalni predznak neće utjecati na likovni izraz četverogodišnjaka.

Radovi šestogodišnjaka pokazuju da su djeca sposobna prikazati emocije na motivu čovjeka, ali prikazana emocija ne uočava se tako značajno kao u prikazanim radovima. U tim se crtežima potvrđuju H-2: djeca u dobi od 6 godina sposobna su prikazati različite emocije na prikazu čovjeka i H-4: pročitana priča koja sadrži pozitivan i negativan emocionalni predznak utjecat će na likovni izraz šestogodišnjaka.

8. ZAKLJUČAK

Unutar socijalnog okruženja, kroz svakodnevne aktivnosti, djeca uče prepoznavati i označavati svoje emocije i emocije drugih ljudi. Dječje emocije su snažne, a dijete ih izražava otvoreno i spontano. Brzo se izmjenjuju i kratkotrajne su. Iako je nemoguće naučiti dijete što i kako osjećati, važan zadatak okoline je pomoći djetetu da prepozna i izrazi svoje osjećaje. Unutar obiteljskog okruženja važno je razgovarati o emocijama čime potičemo razvoj emocionalne, ali i socijalne kompetencije. Neugodne emocije (ljutnja, strah, tuga, ljubomora) jednako su važne kao i ugodne i u sebi nose poruku. Svaka emocija ima svoju svrhu i način na koji se očituje. Emocije nas čine posebnima i prate nas tijekom cjeloživotnog odrastanja.

Usporedno s djetetovim razvojem razvijaju se i njegovi crteži. Dijete se susreće s brojnim pojavama koje nastoji prikazati na papiru. Djeca stvaraju na sebi poznat način - onako kako znaju i umiju. Četverogodišnjaci, iako shvaćaju plač i osmijeh i uz što se oni vežu, nisu još postigli tu finoću i preciznost koja im je potrebna za njihov prikaz na papiru. Za razliku od četverogodišnjaka, šestogodišnjaci su u fazi ispred i već su postigli sve potrebne vještine i sposobni su prikazati pojedinosti kako bi onaj koji gleda crtež uočio prikazano, u ovom slučaju pozitivnu i negativnu emociju.

Analizirajući radove uočeno je da većina djece u dobi od četiri godine nisu sposobna prikazati različite emocije na prikazu čovjeka te da priča koja sadrži pozitivan i negativan emocionalni predznak nije utjecala na njihov likovni izraz. Neka djeca sposobna su prikazati emocije te je pročitana priča utjecala na njihov prikaz emocija. Djeca u dobi od šest godina sposobna su prikazati različite emocije na prikazu čovjeka i priča koja sadrži pozitivan i negativan emocionalni predznak utjecala je na njihov likovni izraz. Nakon provedenog istraživanja sa sigurnošću mogu tvrditi da postoji velika razlika u prikazu emocija s obzirom na dob. Iz crteža šestogodišnjaka jasno se vidi prikaz i pozitivne i negativne emocije. Iako četverogodišnjaci nisu sposobni prikazati emociju, shvaćaju kako se dječak osjećao. Pročitana priča djeci se jako svidjela te su nastojali što bolje nacrtati dječaka Ivana. Smatram da je ovakav način rada, čitanje priče i crtanje spomenutih likova, od velikog značaja za dječji razvoj. Čitanje priče obogaćuje dječja iskustava, širi dječje vidike, potiče emocionalni, socijalni i intelektualni razvoj. Čitajući priču učimo djecu kako slušati druge i poštivati tuđa mišljenja. Crtajući likove iz priča djeci omogućujemo da kroz igru razvijaju maštu i kreativnost. Iako sam, čitajući priču, svu djecu uspjela potaknuti na razmišljanje o emocijama, neka djeca još uvijek nisu postigla sposobnost kako bi svoja razmišljanja i predodžbe transportirala u crtež, u ovome slučaju neka djeca nisu

sposobna prikazati pozitivnu i negativnu emociju. Takvi pristupi otvaraju djeci mogućnost da kroz različita područja izričaja izraze svoje mišljenje, stavove i osjećaje, na manje ili više uspješan način.

LITERATURA:

1. Balić-Šimrak, A. (2012.) *Nevizualni poticaji za dječje likovno izražavanje i razvoj emocionalne pismenosti. Dijete, vrtić, obitelj.* Str. 2-5. Vol.18 No.68
2. Belamarić, D. (1987.) *Dijete i oblik.* Zagreb: Školska knjiga
3. Grgurić, N., Jakubin, M. (1996.) *Vizualno – likovni odgoj i obrazovanje.* Zagreb: Educa
4. Milivojević, Z. (2010.) *Emocije.* Zagreb: Mozaik knjiga
5. Oatley, K. i Jenkins, J. M. (2003.) *Razumijevanje emocija.* Jastrebarsko: Naklada Slap
6. Starc, B. Čudina Obradović, M., Pleša, A., Profaca, B. Letica, M. (2004.) *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi.* Zagreb: Tehnička knjiga
7. Varljen Herceg, L., Rončević, A., Karlavaris, B. (2010.) *Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi.* Zagreb: ALFA d.d.

PRILOZI

1. Priča „Priča o dječaku Ivanu“,
2. Priprema za likovne aktivnosti.

Priprema za likovne
aktivnosti.docx

Priča o dječaku Ivanu

1. DIO

Boook, djeco! Ja se zovem Ivan. Jako sam tužaaaan...

Nitko se ne želi igrati sa mnom. Svi mi govore kako sam prljav i kako se ružno oblačim i ne žele me za prijatelja.

Vidim Marka! Ide prema igralištu, nešto nosi u ruci. Što je to? Idem pogledati.

IVAN: Bok, Marko! Što to nosiš u ruci?

MARKO: Odakle opet ti? Što želiš od mene?

IVAN: Šetao sam i vidio da nešto nosiš u ruci pa sam došao vidjeti što je to.

MARKO: Pa to je moja nova lopta. Bio sam dobar i tata mi je kupio novu loptu.

IVAN: I ja sam dobar, ali moj tata meni nikad ništa ne kupi.

MARKO: Pa reci mu neka ti kupi!

IVAN: Aliiii....alii.....

MARKO: Što ali? Hoćeš li više reći?

IVAN: Aliii...Moj tata mi ne može kupiti novu loptu!

MARKO: Hahaha! Ma kako ne može, samo ode u trgovinu i teti na blagajni plati.

IVAN: Moj tata nema toliko novaca da mi kupi i hranu i loptu. Hoćeš li mi pokazati kako se igra s loptom?

MARKO: Neeeeee! Ne diraj moju novu loptu.

IVAN: Ali zašto, Marko? Ni ti se ne želiš igrati sa mnom?

MARKO: Neeeeee. Pooooogledaj kakav si – prljav! Uprljat ćeš moju novu loptu. Imaš i stare tenisice i majicu. Neeeeee diraj!

IVAN: Samo da pogledam... Neću ti uprljati tvoju loptu.

MARKO: Rekao sam ti! Nemoj mi dosađivati i pusti me da se igram.

IVAN: Mogu li se igrati skupa s tobom? Možemo igrati nogometa!

MARKO: Čujem prijateljee!

Doolaze! Igrat ću s njima nogomet!

IVAN: Mogu li i ja igrati s vama?

MARKO: Kada ti doneseš svoju novu loptu, onda ćemo igrati s tvojom loptom nogomet.

Marko odlazi. Ivan ostaje sam, tužan.

IVAN: Ni Marko se ne želi igrati sa mnom. I dalje sam jako tuuužan. Nemojte djeco i vi biti kao Marko. Budite pravi prijatelj i dijelite svoje igračke sa svima. Idem svojoj kući.

Ivan odlazi, plače.

2.DIO

Ivan šetajući prema kući glasno plače. Odjednom začuje jednu djevojčicu.

MAJA: Ivaneee, zašto plačeš?

IVAN: *(plačući odgovara)* Nitko se ne želi igrati sa mnom.

MAJA: Ma tko se ne želi igrati s tobom?

IVAN: Djeca s igrališta. Govore mi kako sam prljav.

MAJA: To su zločesta djeca. Želiš li se igrati sa mnom?

IVAN: Stvarno? Ti se želiš igrati sa mnom?

MAJA: Naravno, Ivane! Imam novu loptu! Sad ću ti pokazati.

IVAN: Dat ćeš mi da se igram s tvojom novom loptom?

MAJA: Hoću, Ivane, igračke treba dijeliti s prijateljima. Ti si moj prijatelj i dat ću ti da se igraš s loptom.

IVAN: Juuupii...Igrat ćemo se s loptom!

MAJA: Idemo pronaći loptu! Slijedi me, Ivane!

Ivan i Maja odlaze.